

КАШТАН М. М.,

студент 4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник:

ЧИЖОВ Д. А.

доцент кафедри конституційного права і прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДЖЕРЕЛО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Юрисдикція Європейського суду з прав людини поширюється на Україну. Правовою підставою для цього став Закон України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини" від 23 лютого 2006 року, норми якого надають можливість розглядати рішення ЄСПЛ в якості джерела конституційного права.

Застосування практики ЄСПЛ в Україні ґрунтується на положеннях статей 8 і 9 Конституції України, Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.), Законів України «Про міжнародні договори України» та «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».

Закон України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини" регулює відносини, що виникають у зв'язку з обов'язком держави виконати рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України; з необхідністю усунення причин порушення Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і протоколів до неї; з впровадженням в українське судочинство європейських стандартів прав людини; зі створенням передумов для зменшення числа заяв до Європейського суду з прав людини проти України.

Положення Закону значною мірою стосуються саме остаточних рішень ЄСПЛ у справах проти України, якими визнано порушення Конвенції. Виходячи зі змісту Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року» Україна визнає на своїй території обов'язковість юрисдикції ЄСПЛ з усіх питань, що стосуються тлумачення й застосування Конвенції. Таким чином, рішення ЄСПЛ, які можуть бути ухвалені щодо України, наділяються таким же юридичним статусом, як і сама Конвенція.

При цьому під прецедентами Суду розуміють не самі розглянуті справи, а ті основоположні принципи в тлумаченні і застосуванні норм Конвенції, які були покладені в основу судових рішень [1, с. 12]. Обґрунтовуючи рішення, судді

ЄСПЛ застосовують норми законодавства, попередні прецеденти та мотивацію суддів при їх прийнятті, цитати з авторитетних доктринальних джерел, посилення на іноземні прецеденти та законодавство тощо.

Прецедентне право, створене Європейським судом з прав людини, є обов'язковим джерелом права України, оскільки ще 17 липня 1997 р. був прийнятий Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини 1950 року, Першого протоколу та протоколів 2, 4, 7 та 11 до Конвенції». У пункті першому цього Закону зазначено, що Україна повністю визнає на своїй території дію ст. 46 Конвенції про захист прав, основних свобод людини 1950 р. щодо визнання обов'язковою без укладення спеціальної угоди юрисдикцію Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції [2,3].

Окрім того, в Віденській Конвенції «Про право міжнародних договорів» від 23.05.1969 р. (ратифікована Україною 14.05.1986 р. у складі СРСР) спеціально наголошується на тому, що разом з текстом міжнародного договору враховується практика його застосування та тлумачення, якщо на це дається згода сторін договору, яку дала Верховна Рада України, ратифікуючи цей Закон. А це в свою чергу означає:

- визнання «обов'язкової сили» «остаточних постанов Суду» (ст. 46 Конвенції) по справам, в яких Україна являється однією із сторін, і обов'язковості їх виконання;
- визнання такого становища, у відповідності з яким європейське правосуддя стоїть над національними судовими органами, хоча і не замінює їх;
- згода з тим, що «судова практика Страсбурга» наділяє Суд повноваженнями в цілях «організації істинного публічного порядку, загального для європейських демократій в кожному випадку при необхідності «установити обсяг прав і обов'язків, які покладаються на державу»;
- визнання права Суду, а точніше «судової практики», «оголошувати» державу «відповідальною за будь-які можливі порушення Конвенції», в особі властей, яким можна було б ставити за обов'язок певні упущення, оскільки вони «сприяли цим порушенням» (мова йде про всі органи держави, включаючи органи законодавчої влади);
- визнання того факту, що після ратифікації Конвенції суддя виявляється зв'язаним завданням проголошення права в якості судді по правам і свободам, «а сторона тяжби має право посилатися в судах на Європейську конвенцію в тому значенні, в якому вона тлумачиться Страсбурзьким Судом»;
- офіційне визнання інкорпорованості Конвенції як ратифікованого ВРУ акту в правову систему України, а також прецедентного характеру рішень Європейського суду.

Таким чином, підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що рішення Європейського суду з прав людини є джерелом конституційного права України не лише у випадках, коли наша держава є відповідачем по конкретній справі, рішення цієї європейської інституції виступають джерелом права і в якості фактора, що безпосередньо впливає на законодавство України.

Положення Конвенції про захист прав людини і основних свобод безсумнівно є джерелом права, проте усталена судова практика ЄСПЛ та прецеденти, що створюється Судом при застосуванні її положень, хоча і мають певні властивості регулятора суспільних відносин, однак не є джерелом права у його доктринальному розумінні.

Як вважає С.В. Васильєв, як особливе джерело права України, рішення ЄСПЛ мають прецедентну природу, за їх допомогою формуються важливі правові позиції, обов'язкові для подальшого використання судами при розгляді й вирішенні справ. Проте правові позиції ЄСПЛ у так званому «чистому вигляді» не можуть виступати джерелом права, оскільки вони є складовою частиною того чи іншого рішення – джерела права. Але ж і виділення правових позицій з рішень Суду спричинить втрату ними прецедентного характеру [3, с. 79].

Із цього приводу М. Кучин писав, що «сама постанова ЄСПЛ, прийнята стосовно конкретної ситуації в певній країні, проте норма, створена судом у результаті конкретизації ЄСПЛ, не може мати індивідуально-визначеного характеру, оскільки конвенційні положення не можуть інтерпретуватися судом по-різному стосовно кожної держави» [4, с. 89]. А. Боднар вважає, що держави-учасники зобов'язані виконувати всі постанови ЄСПЛ, винесені щодо них (ст. 46 ЄКПЛ). Що ж до постанов, винесених щодо інших держав, держави-учасники не зобов'язані, але можуть застосовувати їх, покращуючи в такий спосіб стандарти захисту прав людини й уникаючи майбутніх порушень по схожих справах. Держави, які не були сторонами в конкретній справі, повинні брати для себе навіть більше уроків з таких постанов, оскільки вони можуть навчити їх, як уникнути подібних порушень у майбутньому й відповідним чином змінити власну правову систему і правозастосовну практику [5, с. 101]. З наведеним варто погодитись, оскільки рішення, які встановлюють нові правові принципи або стандарти, повинні переконливо впливати на поведінку всіх держав-учасниць ЄКПЛ. Вони по своїй суті покликані стимулювати країни до вдосконалення національного законодавства та правової практики.

Підсумовуючи вищенаведене, судову практику ЄСПЛ у вигляді його правових позицій можна визнати із певними зауваженнями особливим джерелом права, яке може застосовуватися судом як додаткове джерело права. За своєю юридичною силою та ступеню значущості при правозастосуванні правові позиції ЄСПЛ схожі із правовими позиціями Конституційного Суду України та Постановами Пленуму Верховного Суду.

Список використаних джерел:

1. Ефименко В. Европейский прецедент для Украины. О вопросах внедрения в национальное судопроизводство практики Европейского суда по правам человека //Юрид. практика. 2007. № 45. С. 12-13.
2. Шевчук С.В. Щодо обов'язковості рішень Конституційного Суду України у контексті доктрини судового прецеденту // Право України. 2000, № 2. - с. 45 - 48.
3. Васильєв С. В. Місце практики Європейського суду з прав людини в цивільному судочинстві України / С. В. Васильєв // Проблеми законності : акад.

зб. наук. пр. Харків: Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого", 2012. Вип. 120. С. 70-82.

4. Кучин М.В. Прецедентное право Европейского суда по правам человека. Екатеринбург : Изд-во УрГЮА, 2004. 231 с.

5. Боднар А.М. Res interpretata: юридическая сила постановлений Европейского Суда по правам человека для государств, не являющихся сторонами в деле. Сравнительное конституционное обозрение. 2011. № 3. С. 82–114.

КЛЕМЕНТЬЄВА М. С.,

*здобувач ступеня вищої освіти
магістра Навчально-наукового
інституту № 2 Національної академії
внутрішніх справ*

Науковий керівник:

СЬОХ К. Я.,

*доцент кафедри конституційного
права та прав людини
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук*

ПРОБЛЕМА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ

Домашнє насильство над дитиною є проблемою, яка існує у багатьох країнах світу. Поняття «дім» та «насильство» здаються несумісними та такими, що не мають права стояти поруч. Слово дім навіює любов, захист і безпеку. Однак у світі щороку зазнають страждань та гинуть сотні дітей та дорослих не від рук злочинця з вулиці, а від рідної, близької та дорогої людини.

Проблема домашнього насильства є предметом дослідження багатьох науковців, зокрема таких, як Ю.А. Антонян, О.М. Бандурка, М.І. Бажанов, І.Г. Богатирьов, В.В. Василеві, В.В. Вітвіцька, А.А. Вознюк, О.М. Джужа, А.П. Закалюк, О.Г. Кальман, О.Г. Колб, І.І. Карпець, О.М. Костенко, О.В. Максисенко, В.О. Меркулова, В.О. Туляков, Л.П. Фріс, Т.В. Циганчук, В.І. Шакун та інші.

Законодавство, що регулює питання про запобігання та протидію домашнього насильства над дітьми складається з Конституції України, міжнародних договорів, Закону України «Про охорону дитинства», Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та інших нормативно-правових актів щодо недопущення насильства.

Жорстоке поводження з дитиною – це будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини [1].

Дитиною яка постраждала від домашнього насильства – є особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства.